

IDENTITET I ET GRÆNSELAND

SYDTYROL 1919-2009

■ RENÉ EJBYE PEDERSEN

INTRODUKTION

Sydtirol er oversat i dansk og til dels også i international historiografi. Tillige har den sydtirolske historieskrivning været præget af en personkreds, som selv (in-)direkte var involveret i Sydtirol-konflikten, hvilket i mange tilfælde har ført til mindre objektiv forskning.¹ Sydtirol er dog interessant, da man her har oplevet en identitetskonflikt præget af alle det 20. århundredes krige og konflikter. Med en historikers øjne er Sydtirol også interessant, da historien og historiebevidstheden i samspil med ovenstående har haft en central placering i den offentlige debat og konstruktionen af egen identitet. Området er tillige udsædvanligt, da en i udgangspunktet forholdsvis etnisk, kulturel og sproglig homogen befolkningsgruppe i en relativ kort periode på ca. 90 år har haft et utal af nationale, regionale og politiske identiteter at 'shoppe' imellem. Netop derfor er – eller burde – Sydtirol være en central case i studiet af identitetsdannelse blandt minoriteter og i grænseregioner.

Sydtirol gik fra at være del af et samlet Tyrol i det østrig-ungarske kejserrige til at blive en del af Italien efter Første Verdenskrig. Det tysksprogede Sydtirol skulle nu finde et nyt identitetsmæssigt ståsted. Efter fascisternes magtovertagelse i Italien blev de tysktalende sydtirolere udsat for sproglig og kulturel undertrykkelse. Samtidig udfordrede den stigende italienske indvandring, der fortsatte frem til 1960'erne, den tysktalende sproggruppes kulturelle selvforståelse.² Nazismen og Tysklands annekseion af Østrig i 1938 gav håb om et sydtirolsk 'Anschluss', men resultatet blev 'die Option', hvor de tysktalende sydtirolere blev tvunget til enten at blive italienske statsborgere eller at rejse til et ukendt sted i det tyske rige. Efter Anden Verdenskrig forblev Sydtirol en del af Italien, og en militant kamp for autonomi med et utal af bombeanslag først mod materielle og senere mod menneskelige mål prægede de følgende årtier. Østrig bragte Sydtirol-spørgsmålet for de Forenede Nationer (FN) i 1960, men først i 1972 lykkedes det at nå en autonomiaftale. Sidste bombeattentat fandt sted i 1988. En afspænding fandt sted, og striden om Sydtirol blev bilagt med Østrigs FN-erklæring i 1992. Siden er Sydtirols autonomi inden for den italienske stat blevet udvidet. Identitetsvandringen på tværs af disse begivenheder er hovedemnet i denne arti-

1 Gehler: 'Vergangenheitspolitik', 108f

2 I Sydtirol findes også et lille ladinsk-talende mindretal.

kel, hvor det mere præcist undersøges, hvordan de tysktalende sydtyroleres kollektive identitet har udviklet sig fra 1919 til 2009.

I det følgende vil de tysktalende sydtyroleres kollektive identitet blive analyseret på baggrund af en diskursiv tilgang inspireret af socialkonstruktivisme og historiebrugsteori. De tre teorier/metoder er hver især brugbare analytiske redskaber i studiet af identitetsdannelse, da de kan åbne op for den kollektive identitet og kan belyse bestemte aspekter af identitetsvandringen. Benedict Andersons socialkonstruktivisme, som han udvikler i klassikeren *Forestillede Fællesskaber*, kan gøre os klogere på, hvordan et 'os' konstrueres og defineres i modsætning til et 'dem', og på "(...) spørgsmålet om national [her: kollektiv] identitet, dens opståen og udvikling, samt dens samspil med en politisk-historisk kontekst."³ Historiebrugsteori kan undersøge, hvordan historien er blevet brugt som identitetsskabende faktor ved at skabe forbindelse mellem fortid, nutid og fremtid. Ulf Zander opstiller forskellige historiebrugsidealtyper, som anvendes i nærværende artikel. Disse er *eksistentiel historiebrug*, som har til formål at skabe kollektive identiteter og minder gennem en forankring af fælles tradition; *moralsk historiebrug*, som er indrettet på at opdage eller genopdage kollektive minder eller en specifik historie. Den moralske indignation rettes mod dominerende samfundsgrupper og/eller den herskende forståelse af fortiden. *Ideologisk historiebrug* har som formål med fri hånd at konstruere en passende fortid til legitimering af en given politisk styring eller en historisk udviklingslinje, der kulminerer i samtiden. *Politisk historiebrug* er beslægtet med den ideologiske historiebrug, men historien indgår her direkte i en politisk beslutningsproces. Slutteligt *Ikke-brug af historien*, hvor historiske begivenheder 'glemmes' og udelades af den kollektive fortælling, enten fordi de ikke anses for interessante, eller fordi de undertrykkes i ønsket om en afstandtagen til fortiden for at fremstille sig selv og egne målsætninger som kvalitativt nye og uden historiske forgængere.⁴

De i samtiden altdominerende største tysksprogede aviser, henholdsvis *Der Tiroler*, dens afløser *Dolomiten* og samtidig historieforskning er de primære kilder til belysning af artiklens undersøgelsesfelt. De pågældende aviser er velegnede til at belyse holdninger og synspunkter. Ydermere havde *Dolomiten* noget nær monopol på samtidshistoriske fremstillinger i den offentlige debat fra 1945 til slut 1980'erne.⁵

I artiklen analyseres ovenstående i 5 tidsmæssige nedslag, hvor egen identitet og historie har været til debat. Disse er kendetegnet enten ved uro og omvæltninger eller ved kulminationen på forhåbninger og frustrationer opbygget i de mellemiggende tidsrum. Dette betyder også, at der er særligt fokus på 'den anden', egne værdier og egen selvopfattelse i de enkelte perioder. Nedslagene er 1919/20,

3 Jensen: 'Dansk introduktion', 15.

4 Zander: *Fornstora Dager*, 54ff.

5 Gehler: 'Vergangenheitspolitik', 112.

1939/40, 1960/61, 1989 og 2009. De første tre perioder var domineret af konflikt og usikkerhed. De sidste to var præget af opbrud, og de var samtidig jubilæumsår for flere historiske begivenheder centrale for den kollektive erindring, hvorfor historien her fyldte meget i den offentlige debat. Hvert nedslagspunkt er inddelt i to underafsnit, hvor henholdsvis det forestillede fællesskab og brugen af historien analyseres. Artiklen afsluttes med en diskussion af, hvad den langsigtede identitetsudvikling er et udtryk for og hvilke faktorer, der kan forklare den.

DELINGEN AF TYROL OG ITALIENS ANNEKSION AF SYD TYROL 1919-1920

Sydtyrol og Trentino – også kaldet Welschtirol – var begge dele af kronlandet Tyrol i det østrig-ungarske imperium. Fra 1880'erne steg de nationalistiske spændinger mellem det primært tysktalende Tyrol og det italiensktalende Trentino. Med udgangspunkt i forestillingen om naturgrænser gjorde italienske nationalister krav på området op til Brennerpasset. Passet var hovedfærdselsåren gennem alperne, og var derfor af stor militær betydning. Den nationalistiske kamp havde også en stærk kulturel dimension. Blandt andre ønskede nationalisten Ettore Tolomei at italianisere Sydtyrol. Til dette formål udarbejdede han i 1916 en håndbog, hvor de tyske stednavne blev erstattet med delvist oversatte og opfundne italienske. Det territoriale krav gik i opfyldelse som et resultat af fredsforhandlingerne i Paris efter Første Verdenskrig. Sydtyrol blev nu del af Italien. Sydtyrol var prisen for Italiens krigsdeltagelse på Ententemagternes side.⁶

DET FORESTILLEDE FÆLLESSKAB 1919-1920

Foruden bekymringerne om hvordan man skulle skaffe til dagen og vejen, domineredes den offentlige debat i 1919/20 af fredsforhandlingerne og den usikre fremtid. Der gik således ikke en dag, hvor temaet ikke blev berørt i den største sydtyrolske avis *Der Tiroler*. Italien besatte Sydtyrol i 1919, og pressen blev kontrolleret tæt, og ytringer, der kunne opfattes som anti-italienske, eller som kunne medføre uro, blev bortcensureret. I 1920 blev censuren lempet. Censuren var dog ingen hindring for ytringer om 'den anden' og dermed også om det forestillede fællesskab. I løbet af 1919 og 1920 gjorde flere tendenser sig gældende, og flere af disse havde tilknytning til konkrete begivenheder.

I forbindelse med fredsforhandlingerne efter krigen blev der lagt afstand til den regerende elite hos centralmagterne (og dermed Østrig). I en artikel fra sommeren 1919 efter fredsforhandlingernes offentliggørelse (den 2. juni 1919) var der således ingen kærlighedserklæringer til "det forhadte Østrig", som havde bragt landet i krig efter mordet på tronfølgeren ærkehertug Franz Ferdinand. Afskyen til systemet i Østrig, dvs. til eliten i Wien, som havde bragt Sydtyrol i denne tragiske situation, var fremtrædende, hvorfor "Intet navn i verden kunne være så af-

6 Afsnit om Sydtyrols historie i denne artikel bygger på Steininge: *Südtirol*, 3. oplag & Gehler: *Tirol*.

skyet blandt os som navnet Østrig” Det østrigske folk betragtedes på trods af de skarpe udmeldinger ikke som fjenden, og der blev afgivet en troskabserklæring til folket af tysk nationalitet.⁷

Netop tyskheden var et bærende element i den sydtyrolske selvforståelse og gennemsyrede al omtale af Sydtyrol. Den blev sat i kontrast til det ikke-tyske, dvs. til det italienske og ikke mindst trentinske (vælsktyrolske). Tyskheden var ikke kun ensbetydende med et sprogligt og kulturelt fællesskab, men gik dybere og omfattede folkestammen. Området bar således også navnet ”Deutschsüdtirol”.⁸ I en artikel efter offentliggørelsen af fredsbetingelserne hed det også, at delingen af Tyrol ville betyde, at 200.000 mennesker ville blive løsrevet fra det tyske moderland.⁹ Der herskede en bevidsthed om, at man til trods for det kulturelle fællesskab tilhørte to forskellige nationer, hvorfor man i avisen også spurgte, om det tyske folk ville acceptere fredsbetingelserne.¹⁰ Den tysktalende befolkning syd for Brennerpasset rettede dog i stigende grad blikket mod Tyskland i løbet af 1919-1920, da kun Tyskland fremstod som et reelt alternativ til den italienske annekstion af Sydtyrol.

Afgrænsningen fra ’den anden’ kom også til udtryk på andre fronter. En artikel fra sommeren 1919 understreger dette i al tydelighed. Her blev truslen mod kernen i den sydtyrolske folkesjæl, den uafhængige selvbevidste sydtyrolske bonde, beskrevet som italienske (trentinske) spekulanter agerende som hyæner. Det forestillede fællesskab blev dermed bygget op om den sydtyrolske bonde, som værende en fri, moralsk småbesidder, der stod i kontrast til de umoralske italienske storbesiddere, som ønskede at overtage sydtyrolsk jord.¹¹ Det var ikke tidstypisk, at bonden og dermed fællesskabet så tydeligt konstrueredes omkring Sydtyrol og ikke Tyrol, men der herskede en bevidsthed og en forestilling om noget særegent sydtyrolsk. Sydtyrol blev imidlertid oftere italesat som en selvstændig enhed, jo mere det blev klart, at Sydtyrol ville blive en del af Italien. Den fælles tyrolske sjæl, det tyrolske fællesskab eller den tyrolske enhed blev dog konsekvent understreget i samme forbindelse. Et eksempel på dette er en artikel i *Der Tiroler*. Her hed det, at den italienske grænse gennem Tyrol betød, at Tyrol blev frarøvet dets frugtbareste områder. Mere tydeligt fremstod forestillingen om det tyrolske ’os’ ved de positive egenskaber, tyrolerne blev tillagt. Tyrolerne var et modigt, flittigt og nøjsomt folk.¹²

Et andet træk af det forestillede fællesskab var offertanken, som blev forstærket i takt med, at fredsförhandlingerne og fredstraktaten ikke fik det ønskede resultat. Offertanken kom bl.a. til udtryk på dagen for annekstionen i *Der Tiroler*

7 *Der Tiroler* (DT) 24.7.1919: ”Der Gesamt-Friedensvertrag mit Deutsch-Österreich”.

8 *DT* 3.9.1919: ”Bitte um Recht”.

9 *DT* 18.9.1919: ”Der Gemeinderat von Bozen über die Entscheidung von St.Germain”.

10 *DT* 24.4.1919: ”Werden die Deutschen unterschreiben”.

11 *DT* 13.7.1919: ”Schützer die Scholle”.

12 *DT* 14.12.1919: ”Not”.

10. oktober 1920, hvori det hed, at "dermed er det gamle land Tyrol blevet revet i to dele. Sydtyrol er blevet fredstraktatens offer (...)"¹³ Det forestillede fællesskab havde også en katolsk-konservativ ideologisk forankring, og Sydtyrols nød og situation blev sammenlignet med Jesu lidelser.¹⁴

HISTORIEBEVIDSTHED OG HISTORIEBRUG 1919-1920

De historiske greb i den offentlige debat var få, men en relativ homogen historiebevidsthed optrådte. Bl.a. var henvisningerne til tyskhedens 1000 år lange historie i Sydtyrol typiske. I en artikel i *Der Tiroler* hed det, at tysk poesi havde strømmet gennem området siden det 6. århundrede.¹⁵ I en anden, at området historisk set var tyskkulturelt, og at der "generationer tilbage [*seit Väter-Gedenken*] kun havde været tysk liv" her. Med udgangspunkt i dette kritiseredes også en indførelse af Tolomeis italianiserede stednavne,¹⁶ som ville betyde, at den tyrolske "tusindårige egenkultur" gik tabt.¹⁷ Der henvistes også, om end i langt mindre grad, til den gotiske sagnkonge Laurin, som del i opbygningen af den fælles historiske arv.¹⁸ Den kollektive erindring og minderne blev genopdaget og reproduceret, og indgik som argumentation for de tysktalendes moralske ret til at bestemme over Sydtyrols fremtidige skæbne. Først gennem en bevarelse af et samlet Tyrol, og da dette viste sig umuligt ved et autonomt Sydtyrol i den italienske stat.

Særligt fra sidste halvdel af 1920, da det blev klart, at ej heller en autonomiløsning for Sydtyrol kom på tale, fremhævedes frihedshelten (og den frie bonde!) Andreas Hofer oftere og oftere i dagspressen i forsøget på legitimering af den begyndende frihedskamp. I denne ideologiske-politiske historiebrug blev der således trukket en historisk parallel mellem den kamp, Andreas Hofer kæmpede for det historiske Tyrol mod Frankrig og Bayern i 1809, og den kamp sydtyrolerne nu skulle til at kæmpe for at komme fri af den italienske stats kløer.¹⁹

Den tredje form for historiebrug som optrådte, var ikke-brug af historien. Et nærmest fravær i pressen af historiske henvisninger til Tyrols lange historie som del af det østrig-ungarske kejserrige er bemærkelsesværdigt. Formålet var at tage afstand fra systemet Østrig og til epoken Østrig-Ungarn i forsøget på at tilpasse sig den nye realitet og de medfølgende muligheder og begrænsninger.

Samlet set var forestillingen om fællesskabet og historiebrugen i 1919-20 præget af tidens store omvæltninger, og man samledes om egne kendte forestillinger. Der blev taget afstand til det østrigske kejserrige, den nye besættelsesmagt og dennes befolkning. Man samledes omkring det tyskkulturelle tyrolske,

13 DT 10.10.1920: "Südtiroler!"

14 DT 25.12.1919: "Weihelose politische Nacht".

15 DT 23.2.1919: "Der Rosengarten".

16 DT 18.12.1919: "Die doppeltsprachigen Ortsnamen".

17 DT 9.4.1920: "Warum brauchen wir die Autonomie?"

18 Se f.eks. dokument 3 i Gehler (red.): 'Eduard Reut-Nicolussi', 38.

19 DT 10.10.1920: "Südtiroler!"

det særegne sydtirolske, bonden, en katolsk konservatisme og offertanken. Sydtyrolerne brugte historien til at legitimere den moralske og eksistentielle kamp for det urgamle tyske og tyrolske fællesskab i en begyndende frihedskamp.

SYDTYROL 1920-1938

I takt med fascisternes voksende magtbase, og især efter magtoverdragelsen til det fascistiske parti ledet af Benito Mussolini i 1922, igangsattes en italieniseringspolitik. Sydtyrols forbliven på italienske hænder skulle sikres, og det bedste middel var at gøre området italiensk ved at føre en kulturkamp mod tysk sprog og kultur. Politikken kan inddeles i to faser: en fra 1922-1926 og en fra 1927-1938. Den første havde karakter af et afgermaniseringsprogram. Sydtyrol blev lagt ind under provinsen Trentino og dermed lagdes grundstenen til de følgende mange årtiers frihedskamp ikke kun fra Rom, men også fra Trentino. Nationalisten Tolomei fik stor indflydelse på den italienske stats Sydtyrolpolitik i mellemkrigstiden, hvorfor han også senere blev symbolet på alt det, sydtyrolerne ikke var. I 1923 fremlagde Tolomei et 32-punkts program, hvorefter alt der havde forbindelse til kejserriget, Tyrol, tysk sprog og kultur, blev forbudt og alle stednavne gjort italienske med udgangspunkt i hans håndbog fra 1916. Da tiltagene ikke havde den ønskede effekt, igangsattes den anden fase med målsætningen om at italianisere Sydtyrol gennem indvandring af 'rigtige' italienere. Forvaltningen af Sydtyrol blev derfor lagt direkte under Roms kontrol. Man igangsatte en aggressiv jordpolitik, der skulle sikre, at jorden kom på italienske hænder. En industrizone i Bozen, der skulle skabe arbejdspladser til importeret italiensk arbejdskraft, blev også oprettet. Sydtyrol eller 'Alto Adige', som nu var områdets officielle navn, skulle have fjernet områdets udprægede tyske karakter, og tyrolske monumenter blev destrueret og erstattet med fascistiske. Østrigs '*Anschluss*' til Tyskland i 1938 gav de tysktalende sydtyrolere forhåbninger om, at Sydtyrol også snart ville komme '*Heim ins Reich*' og dermed blive fri for den systematiske fascistiske undertrykkelsespolitik. Hitler ville dog ikke sætte en kile i forholdet mellem Tyskland og dets allierede Italien, hvorfor Sydtyrolsspørgsmålet måtte løses en gang for alle.

FASCISMEN, NAZISMEN OG 'DIE OPTION' 1939-1940

En tysk-italiensk aftale kom i stand den 23. juni 1939. Alle germanere i Sydtyrol skulle nu vælge mellem enten at blive italienske statsborgere eller at flytte fra Sydtyrol til et sted i Det Tyske Rige. Valget eller '*die Option*' skabte stor usikkerhed om fremtiden, uanset hvilket valg man traf. Valget skabte også intern splittelse mellem de såkaldte '*dableibere*' og '*optanter*'. Da fristen udløb den 31. december 1939, havde mere end 80 pct. valgt at optere for at udvandre. Indtil slutningen af 1943, hvor udvandringen gik i stå, var ca. 75.000 flyttet til Det Tyske Rige, dvs. 37 pct. af dem, som havde valgt at optere.

DET FORESTILLEDE FÆLLESSKAB 1939-1940

Den offentlige debat fandt ikke sted i dagspressen, som blev kontrolleret af de fascistiske myndigheder.²⁰ I stedet kan forestillingerne om 'dem' og 'os' læses i en række breve, digte, sange og flyveblade, der florerede i Sydtyrol i 1939 og 1940. Selvom kildematerialet er relativt begrænset, er det muligt at identificere nogle af de i samtiden primære tendenser.²¹

Det forestillede fællesskab var i høj grad bygget op omkring den arbejdsomme tyske sydtyroler. Han var en småbesiddende bonde tæt knyttet til jorden. Sydtyrolernes værdisæt og renhed var mere udpræget end andetsteds, mens italienerne blev beskrevet som hadefulde og som tyve og forrædere.²² Afgrænsningen til 'den anden' defineredes således ud fra en firkantet forestilling om den gode sydtyroler og den onde trentiner og måske i højere grad italiener, som førte en hadefuld udryddelseskamp mod sydtyrolernes "*Volkstum*".²³

Forestillingen om den tysktalende sydtyrolske bonde er et eksempel på, at den tysktalende befolkning syd for Brenner i langt højere grad end tidligere havde udviklet et forestillet fællesskab omkring Sydtyrol. Dermed optrådte noget, som man kunne betegne som en selvstændig sydtyrolsk identitet. Man følte dog fortsat en stærk tilknytning til Tyrol, og ønsket om et forenet Tyrol levede også i bedste velgående. Dette illustreres i to strofer af en sang fra optionstiden:

Ein Herzstück ist's vom deutschen Land,
in das die junge Etsch sich schmiegt,
sich ein Tiroler Himmel spannt,
voll Frucht ein Garten Eden liegt.

(...)

Der Blick umfängt vom Schloss Tirol [ved Meran, Sydtyrol!],
wie Mutteraug ihr liebstes Kind:
das deutsche Grenzland – Südtirol,
weil Volk und Land unteilbar sind.²⁴

'Die Option' medførte et internt skel i befolkningen og på tværs af familier. Efter offentliggørelsen af optionsaftalens betingelser skulle sydtyrolerne som allerede nævnt vælge mellem at blive italienske eller tyske statsborgere. Sidstnævnte ville med sikkerhed betyde, at man skulle flytte til et ukendt sted i det tyske

20 Ramminger: *Dolomiten*, 79.

21 Se lignende argument i Grote: *Südtiroler*, 108.2.

22 Digt i Grote: *Südtiroler*, bilag 2, 292.

23 Steininger: *Südtirol*, dokument nr.18.

24 Digt i Grote: *Südtiroler*, bilag 1, 281. Dansk oversættelse: "Det er et stykke af det tyske lands hjerte, som den unge Etsch smyger sig i, en tyrolsk himmel spænder sig, fuld af frugt ligger en Edens have. ... Blikket omslutter Tyrol Slot, som moderøjet sit kæreste barn: det tyske grænseland - Sydtyrol, fordi folk og land er udelelige".

rige. Der var dog usikkerhed om, hvorvidt førstnævnte ville betyde, at man kunne forblive i Sydtyrol. Dette bidrog siciliensmyten til. Ifølge myten eller rygtet ville sydtyrolerne blive tvangsforflyttet til Sicilien, hvorfor begge valg ville resultere i, at man skulle forlade ens hjemstavn i Sydtyrol. Sydtyrolerne havde også et nært kendskab til den ikke efterstræbelsesværdige fascistiske undertrykkelsespolitik, hvilket ikke gjorde en beslutning for Italien lettere.

På trods af de mange dilemmaer knyttet til *'die Option'* var det valget mellem blodsbandet (Blut) eller jorden (Boden), der optrådte som et markant skel mellem 'optanter' og 'dableiberer' i optanttidens digte og propaganda. Dette skyldtes bl.a., at det sydtyrolske nazistiske parti, *Völkische Kampfring Südtirols* (VKS), var en af de klareste stemmer i optantpropagandaen. Konflikten omdrejningspunkt bestod ikke i, om man var tysk, for det var man, men i højere grad om hvad det ville sige at være tysk. Der blev derfor ikke kun italesat en modsætning til italienerne, men også til hinanden internt. Optanterne var af den opfattelse, at kunne man ikke få lov til at være tysk i Sydtyrol, så måtte man udvandre.²⁵ I et optantdigt hedder det, at *"In Deutschland find'n mir die Freiheit und's Recht Deutsch sein mir Gebor'n, deutsch woll'n mir sterben (...)"*²⁶ For dableibererne var tyskheden ensbetydende med at være loyal over for tysk jord, hvorfor man ville forråde tyskheden, hvis man forlod Sydtyrol. I et *dableiberdigt* hed det:

Und des Hakenkreuzes Lohnagenten
 Spinnen täglich neue Lügenflut.
 Werben: keiner soll sein Volkschild schänden,
 Doch selbst sie selbst verraten deutsches Blut!
 Tausend Jahre schon pflügt der Alpensohn
 Hier Südlands deutsche Erde segensvoll,
 Drum ich bleibe, ja, ich bleibe,
 Ich bleib treue dem schönen Südtirol, ja Südtirol.²⁷

Det forestillede fællesskab omkring offertanken var fortsat synlig især hos optanter og hos de nazistiske støtter. I modsætning til perioden 1919-1920, hvor man udelukkende var et offer, så skulle man nu selv ofre.²⁸ Det forestillede fællesskab blev således bygget op omkring ofringen af Sydtyrol til fordel for, at fælles-

25 Digt i Grote: *Südtiroler*, bilag 2, 300.

26 Digt i Grote: *Südtiroler*, bilag 2, 290. Dansk oversættelse: "I Tyskland findes friheden og retten til at være tysk for mig, jeg er født tysk og vil dø tysk".

27 Digt i Grote: *Südtiroler*, bilag 2, 285. Dansk oversættelse: Og hagekorsets lønnede agenter spinder dagligt en ny strøm af løgne. De propaganderer: ingen skal vanære sit folkeskjold, men selv forråder de tysk blod! I tusind år har alpesønnen her velsignelsesrigt pløjet sydlandets tyske jord, derfor forbliver jeg, ja, jeg forbliver, jeg forbliver tro mod det skønne Südtirol.

28 Steininger: *Dokumente*, dokument nr.18, 19, 22 & 24.

skabet kunne leve videre et andet sted. Således anbefalede det lokale nazistiske parti VKS lederen af SS, at han burde stille en fælles og lukket bosættelse kun for sydttyrolerne i udsigt. Befolkningen ville vænne sig til at skulle forlade Sydtyrol, så længe "de blot kunne have følelsen af at blive sammen og i fremtiden kunne danne en enhed."²⁹ Forslaget om en fælles sydttyrolske udflytning var samtidig en understregning af, hvordan en særskilt sydttyrolsk kollektiv identitet var blevet udbygget og styrket siden 1919-1920.

HISTORIEBEVIDSTHED OG HISTORIEBRUG 1939-40

Historiebrugen var i perioden 1939-40 i høj grad af eksistentiel karakter og præget af tiden under italiensk herredømme, fascistisk styre samt '*die Option*'. Tendenserne fra den foregående periode gjorde sig dog fortsat gældende. Frihedskæmperen Andreas Hofer blev fortsat benyttet, men sammenhængen hvori Andreas Hofer indgik, synes ikke i samme grad at skulle godtgøre en frihedskamp. Andreas Hofer benyttedes i stedet som argument for loyalitetsbåndet til Sydtyrol, og i en sang henvises der bl.a. til "Hofers hjemstavn".³⁰ Kildemateriale tillader ikke vurdering af, hvorvidt der er tale om en generel tendens. I 1939-40 italesattes også det urgamle tyske og germanske. Den germanske (og ikke længere gotiske!) sagnkonge Laurin nævntes ofte, og indgik typisk i argumentationsrækker, hvor tyskheden samt tyskhedens forankring i Sydtyrol skulle understreges.³¹ Dette havde en generel identitetsskabende effekt i en tid netop præget af identitetskrise især som følge af '*die Option*'. Historiebrugen kan i nogen grad karakteriseres som eksistentiel historiebrug, da der skabtes samling omkring en fælles historisk fortælling. Der kan dog identificeres et skel i opfattelsen af det urgamle og områdets 1000-årige tyske historie. Hos optanterne var det i høj grad det historiske fællesskab og blodsbandet, der var det centrale i forståelsen af det urgamle,³² og mindre bindingen til jorden, som man så hos '*dableiberne*'.³³ Historiebrugen fik dermed et politisk-ideologisk udtryk i forsøget på at argumentere for det rigtige valg.

I perioden 1939-40 kan det sammenfattende konkluderes, at '*die Option*' skabte stor usikkerhed om fremtiden. Den relative homogene opfattelse af det forestillede fællesskab ophørte, og der opstod et 'the others within'. Man var fortsat del af et tyrolsk forestillet fællesskab, men et sydttyrolske fællesskab havde i høj grad rodfæstet sig. Skellet i befolkningen var også synligt i den eksistentielle historiebrug, et resultat af tidens usikkerhed og pres på eget sprog og kultur.

29 Steininger: *Dokumente*, dokument nr.20.

30 Digt i Grote: *Südtiroler*, bilag 2, 284.

31 Digt i Grote: *Südtiroler*, bilag 2, 283, 284 & 287.

32 Steininger: *Dokumente*, dokument nr.18 & 23; Grote: *Südtiroler*, bilag 2, 288.

33 Digt i Grote: *Südtiroler*, bilag 2, 292.

FRA ANDEN VERDENSKRIG TIL MILITANT FRIHEDSKAMP 1941-1959

Skellet i befolkningen fortsatte efter Mussolinis fald i 1943 og Nazi-Tysklands besættelse af Norditalien i 1943. Efter Anden Verdenskrigs afslutning blev det hurtigt klart, at Sydtyrol skulle forblive en del af Italien på trods af sydtyrolske forhåbninger om en tilbagevenden til Østrig. Året efter krigens afslutning indgik Østrig og Italien Gruber-De Gasperi-aftalen (Parisertraktaten). Som det væsentligste i sydtyrolernes øjne blev heri en autonomiløsning samt en revision af *'die Option'* stillet i udsigt. Optantspørgsmålet blev løst med en revision af *'die Option'* i 1948, hvorved optanter fik mulighed for at generhverve italiensk statsborgerskab. Den lovede autonomi mente sydtyrolerne dog ikke opfyldt på trods af vedtagelsen af en ny italiensk forfatning, hvor oprettelsen af den autonome region Trentino-Alto Adige blev indskrevet. De tysktalende blev et mindretal i den nye region og dermed underlagt Trentino (200.000 mod 500.000). Skuffelse og utilfredshed spredte sig også på grund af opførelsen af nye folkeboliger, der ville medføre yderligere italiensk indvandring til Sydtyrol. Parolen *"Los von Trient"* (fri fra Trient) blev symbolet på kampen om reel sydtyrolsk autonomi. Konflikten tilspidsedes, og fra 1956 gennemførte militante grupperinger en bølge bombeattentater primært rettet mod materielle mål, der symboliserede den oplevede italienske undertrykkelse. Et af målene var Ettore Tolomeis hus. På den politiske scene øgedes spændingerne mellem Rom og Trentino på den ene side og Sydtyrol på den anden. Den italienske stats beslutning om at opføre yderligere 5000 boliger medførte store demonstrationer i Sydtyrol i 1957. De tysktalendes parti *Südtiroler Volkspartei (SVP)* besluttede derfor at træde ud af regionsrådet i 1959. Med den Østrigske Statskontrakt i 1955, hvorefter Østrig igen blev betragtet som en selvstændig nation og derfor kunne føre udenrigspolitik, fik Sydtyrol også en vigtig medspiller i kampen om områdets fremtidige status.

TERRORÅRENE 1960-1961

I 1960 bragte Østrig Sydtyrolsspørgsmålet for FN. Den 31. oktober 1960 vedtog FN resolution 1497/XV, hvori Italien og Østrig opfordredes til at finde en løsning på uenighederne omkring Gruber-De Gasperi-aftalen. Forhandlingerne mellem Østrig og Italien var resultatløse. Herefter tog bombeattentaterne til i 1961 og på den såkaldte 'Feuernacht', hvor målene især var den elektriske infrastruktur, indledtes en ny bombeattentatfase, der fortsatte frem til 1969, hvor målene ikke længere kun var materielle. I alt mistede 14 mennesker livet. Østrig rejste igen spørgsmålet for FN i november 1961, da det ikke var lykkedes at finde en løsning. Italien nedsatte herefter den såkaldte 19-kommission, hvorigennem det lykkedes Italien at henlægge Sydtyrol-spørgsmålet til 1966.

DET FORESTILLEDE FÆLLESSKAB 1960-1961

I foråret 1960 var der relativt ro omkring Sydtyrolsspørgsmålet i dagspressen, men med den første sommermåneds indtræden eksploderede debatten, hvor

forestillingen om fællesskabet var særlig præsent. Nu defineredes det forestil-
 lede fællesskab ikke længere i modsætning til Østrig. Tværtimod ses en tendens
 i retning af en høj grad af samhørighedsfølelse. I en artikel om samarbejdspro-
 blemerne i regionen blev der endda givet udtryk for, at "i provinsen Bozen bli-
 ver stemmerne for en tilbagevenden til Østrig bestandigt højere."³⁴ Dette blev
 bekræftet i en meningsmåling, som viste, at 82 pct. af sydttyrolerne ønskede, at
 Sydtyrol skulle tilbage til Østrig.³⁵ Ønsket om en tilbagevenden til Østrig havde
 rod i utilfredsheden med forholdene i Sydtyrol og i Italien. Dette understreges af
 den opblødning i retorikken, som fandt sted i løbet af 1961. Sydtyrolerne var nu
 kun forhenværende østrigske indbyggere.³⁶ I forbindelse med at Østrig tog Sydty-
 rolspørgsmålet op i FN, bragtes en række artikler fra østrigske aviser og østrig-
 ske taler afholdtes i FN, bl.a. et østrigsk memorandum, hvori man understrege-
 de "den etniske og kulturelle karakter hos det østrigske mindretal i Sydtyrol."³⁷
 Det er dog påfaldende, at sydttyrolerne aldrig selv omtalte sig som østrigere i
 dagspressen. I stedet var fortællingen om et tyrolsk fællesskab og "vores tyrolsk-
 hed [*Tirolertum*]"³⁸ fremtrædende især i behandlingen af fortiden.³⁹ Forestillin-
 gen om et sydttyrolsk fællesskab optrådte derimod især, når interne sydttyrolske
 temaer blev diskuteret, og var specielt synligt hos de sydttyrolske politikere. Ven-
 dinger som vores folk og det sydttyrolske folk var nu hyppige.⁴⁰ Forestillingen om
 det sydttyrolske fællesskab kom nu også til udtryk ved en opfattelse af, at der ek-
 sisterede en "*sydttyrolsk folkelig egenart* [*Südtiroler Volkstum*]"⁴¹ og en særpræ-
 get sydttyrolsk folkekarakter,⁴² og endda, at de tysktalende sydttyrolere besad en
 udpræget nationalfølelse.⁴³ Idéen om et sydttyrolsk folk blev således bundet op på
 forestillingen om nationen. I de foregående perioder havde det været utænkeligt
 at møde vendinger som en "*Südtiroler Volkstum*", hvilket er et tydeligt tegn på en
 yderligere bevægelse i retning af en særegen sydttyrolsk kollektiv identitet, som i
 nogen grad var løsrevet fra forestillingen om et fælles Tyrol.

Afgrænsningen til 'den anden' kom bl.a. til udtryk i behandlingen af Sydtyrols
 fremtidige status. Italienerne og den italienske stat blev fremstillet som amoral-
 ske, da de ikke var villige til at opfylde de tysktalende sydttyrolere retmæssige
 og dermed også moralske ret til autonomi. De tysktalende sydttyrolere tog der-
 for også afstand til den romerske centralmagt, som modsatte sig Sydtyrols "livs-

34 *Dolomiten* (DM) 28.6.1960: "Streiflichter".

35 DM 18.6.1960: „Das Ergebnis einer Meinungsforschung in Südtirol“.

36 DM 24.11.1961: „Einladung an Wien und Rom zu neuen Verhandlungen“.

37 DM, 26.7.1960: "Existenzsichernde Selbstregierung für Südtirol".

38 DM 31.12.1960: "Wind der Veränderung".

39 Lechthaler: *Heimatland*, 10 & 63.

40 DM 31.12.1960: "Veränderung"; DM 26:10.1960: "Im Edelweiss-Zeichen geschlossen für die Heimat".

41 DM 19.7.1960: "Volkstum und Kultur in Südtirol".

42 DM 2.11.1960: "Südtiroler!".

43 DM 21.10.1960: "Südtiroler hofft auf die UNO und das Recht".

nødvendige krav”.⁴⁴ Den italienske stat fremstod generelt som billedet på alt det, Sydtyrol ikke var. Centralismen og den italienske stats industrialiseringsforsøg stod i modsætning til de tysktalende sydtyrolores tilknytning til jorden (*Bodenständigkeit*) og frihedstrang. Ja, sågar i modsætning til det evigt frihedselskende demokratiske sydtyrolske folk.⁴⁵

Den italienske dominans, som de tysktalende sydtyrolere følte sig underlagt, bidrog ydermere til udviklingen af en markant mindretalsbevidsthed, der gennemsyrede den politiske debat i avisen *Dolomiten*. Bevidstheden om, at man var et sprogligt og kulturelt mindretal i den italienske stat, var således blevet en central del af den måde, man definerede egen identitet og afgrænsede sig fra 'den anden'.⁴⁶ Denne tendens er også tydelig i periodens mest omtalte og promoverede bog *Heimatland Tirol* (1959). Bogens primære marked var delstaten Tyrol, men også Sydtyrol. Bogen er derfor ikke kun et udtryk for tyrolsk selvforståelse og identitet, men også for sydtyrolsk identitet og synet på 'den anden'. Dette understreges af den loyale gengivelse og behandling af bogens fremstillinger i den sydtyrolske dagspresse. I bogen beskrives den mediterrane race, som havde meget tilfælles med nutidens italienere og spaniere. De var på den ene side begavede, men også teatralske. Et andet folkeslag havde derimod "egenskaber, som i særlig grad tillægges vores tyrolske folkelige egenart [*Volkstum*]". De var "konservative i deres tænkemåde og havde en særlig mangesidig kunstnerisk begavelse (musikere, malere, digtere og billedhuggere)."⁴⁷ På samme vis idealiseres i en avisartikel den frie og tapre (syd)tyrolske bonde og det århundrede gamle bondesamfund.⁴⁸

I perioden 1960-61 optræder nu også en forestilling om et europæisk fællesskab. I avisen *Dolomiten* var den europæiske tanke udpræget, bl.a. i forestillingen om Sydtyrol beliggende i hjertet af Europa.⁴⁹ Ifølge landshøvdingen (*Landeshauptmann*) Silvius Magnago var sydtyrolerne "hjemstavnstro [*heimattreu*] og europæiske" og i en artikel hed det endda, at sydtyroloernes frihedskamp var en kamp for Europa.⁵⁰ Forestillingen om et europæisk fællesskab var især fremtrædende i forbindelse med behandlingen af Sydtyrol-spørgsmålet og Gruber-De Gasperi-aftalen, og skal derfor også ses som et middel til ikke kun at mobilisere befolkningen, men også det internationale samfund i kampen for Sydtyrols autonomi.

44 DM 18.6.1960: "Südtiroler verliessen den Regionalrat".

45 DM 10.1.1961: "Streiflichter"; 26.9.1961: "Streiflichter"; 11.11.1961: "Lichtblick am Horizont".

46 DM 28.6.1960: "Streiflichter".

47 Lechthaler: *Heimatland*, 16f.

48 DM 14.6.1960: „Streiflichter“; se også Lechthaler, *Heimatland*, 64, 88 & 98.

49 DM 21.10.1960: „UNO“.

50 DM 17.6.1961: „In ernster Stunde“.

HISTORIEBEVIDSTHED OG HISTORIEBRUG 1960-1961

1960/61 var en turbulent periode, hvorfor den eksistentielle historiebrug fortsat var dominerende. Henvisningerne til den tusindårige historie, både som del af et samlet Tyrol og som et tysk sprog- og kulturfællesskab, var hyppige i dagspressen og kom i endnu højere grad til udtryk i samtidens historiske fremstillinger.⁵¹ Bogen *Heimatland Tirol* (1959) er et klassisk eksempel på, hvordan Tyrols fortid (også som del af Østrig!) blev forankret via en fortælling, der gik tilbage til stenalderen. Forankringen af den fælles fortid blev også understreget i en række avisartikler og historiske værker i forbindelse med markeringen i 1959 af 150-året for den tyrolske frihedskamp. Frihedskampen i 1809 blev idealiseret og frihedsheltene blev mindet – i særdeleshed Andreas Hofer.⁵² Således blev den fælles historie fortalt ved at binde fortid og nutid sammen i en smuk og eksistentiel fortælling.

Dette var også tilfældet i forbindelse med markeringen af 40-året for den italienske annekstion af Sydtyrol. Den blev præsenteret som dagen, hvor Tyrol blev splittet,⁵³ men den markerede også Sydtyrols '*Stunde 0*'. Dagen, hvorfra Sydtyrols egen historie begyndte. Herfra begyndte Sydtyrols eksistenskamp under fascismen, nazismen og '*die Option*'. Dette var et udtryk for en historiebrug, der skulle skabe en fortælling om et selvstændigt Sydtyrol, en selvstændig og isoleret sydtyrolsk historie. Når annekstionen eller emner, der lå nærmere i tid, blev diskuteret i dagspressen, optrådte en historiebevidsthed om et selvstændigt sydtyrolsk 1000-årigt sprog- og kulturfællesskab.⁵⁴ Historiebevidstheden og brugen af historien var således et udtryk for forankringen af både det tyrolske og det særegne sydtyrolske fællesskab.

Fortællingen om sydtyrolernes eksistenskamp blev også benyttet moralsk i opgøret med den officielle italienske historieskrivnings udlægning af landets fascistiske fortid og undertrykkelsen af sydtyrolerne i form af bl.a. fascisternes sprog- og kulturpolitik.⁵⁵ Man søgte også et opgør med den herskende italienske opfattelse af, at sydtyrolerne med "folkeafstemningen" under '*die Option*' havde bekendt sig til nazismen. Et argument og synspunkt italienerne flittigt brugte i den politiske debat. Sydtyrolernes egen historieforståelse var derimod, at sydtyrolerne blev udsat for tvang af henholdsvis et nazistisk og fascistisk diktatur. Sydtyrol var et offer for begge. Man tog moralsk afstand fra både nazismen og fascismen, som havde budt dem så mange lidelser, men også til samtidens Italien, som fortsatte den fascistiske politik, og ikke ville give sydtyrolerne den retfærdighed, de havde kæmpet for siden 1918. Den moralske historiebrug indgik dermed også som del af den politiske historiebrug i kampen for reel autonomi og i de

51 Posch (red.): *1809*, 20; *DM* 11.6.1960.

52 Lechthaler: *Heimatland*, 181ff; Posch: *1809*, s. 15.

53 *DM* 8.10.1960: "40 Jahre Annexion - Dokumente geben Zeugnis".

54 *DM* 8.6.1960: „Annexion“.

55 *DM* 15.6.1960: "Südtirols Ringen um die Autonomie".

mange politiske kampe med regionen og den italienske stat. Der blev trukket paralleller mellem den italienske anneksion og samtidens italienske uvilje mod at opfylde Gruber-De Gasperi-aftalen, som stillede en autonomiløsning i udsigt. Ja, staten var endog beredt på at fortsætte den fascistiske kultur-, sprog- og indvandringspolitik.⁵⁶

I perioden 1960-61 var det forestillede fællesskab fortsat centreret om Tyrol og i nogen grad Østrig, som var blevet en vigtig medspiller i kampen for autonomi. Samtidig havde en mere selvstændig sydtirolsk identitet rodfæstet sig omkring forestillingen om den demokratiske, selvstændige og frihedselskende bonde tilhørende et truet mindretal. I modsætning hertil stod fascismen, italienerne, trentinerne og den centralistiske italienske stat. Historiebrugen var af eksistentiel og moralsk karakter og understøttede selvbilledet og legitimerede kampen for frihed bl.a. gennem fortællingen om Andreas Hofer.

SYDTYROL 1962-1988

Autonomikampen fortsatte i 1960'erne, og det gjorde bombeattentaterne også. Den italienske regering reagerede kontant og slog hårdt ned på attentaterne. Den italienske fremfærd vakte vrede i brede sydtirolske kredse, og attentaterne tiltog i styrke. Det kom også til italienske modattentater i Innsbruck. I 1966 lykkedes det den østrigske og italienske regering at nå til enighed om en autonomiordning. Den blev tilbudt som en samlet pakkelse og blev derfor kaldt *das Paket*. Dermed så den autonomi, Sydtyrol var blevet stillet i udsigt i 1948, ud til at blive en realitet. De to regeringer blev enige om en tidsplan også kaldet operationskalender for de enkelte punkters gennemførelse, og i 1969 accepterede SVP pakken. Autonomiløsningen trådte i kraft 20. januar 1972, og i årene frem blev en række kompetencer overdraget til provinserne, dvs. til henholdsvis Trentino og Bozen-Südtirol. Sydtyrol indgik således igen i områdets officielle navn. Det viste sig imidlertid umuligt at overholde tidsplanen, og den 20. januar 1974, hvor pakken skulle have været fuldt implementeret, var man endnu langt fra målet. Dette skabte utilfredshed i Sydtyrol og en ny række bombeattentater blev udført af begge sproggrupper fra 1978. Østrig rejste igen sagen i FN (1980), men først i 1988 blev den resterende del af Sydtyrol-pakken vedtaget til gennemførelse. Der gik dog en tid, inden dette udmøntede sig i konkret lovgivning.

MINDEÅRET FOR 'DIE OPTION' 1989

I 1989 manglede kun de sidste tiltag af '*das Paket*' at blive implementeret. Symbolsk (og tilfældigt) blev provinserne Bozen-Südtirol og Trentino samt regionens finansielle forhold ordnet på dagen for Murens fald, således at disse fik råderet

56 DM 26.10.1960: „Unseliger Faschismus lebt weiter“; DM 18.11.1961: „Das massive Dokument der Dummheit“; DM 8.10.1960; „Tag der Besinnung“; DM 24.1.1961: „Reimmichl-Kalender im Kreuzfeuer italienischer Kritik“.

over 90 pct. af de respektive områders skatteindtægter. Med skatteaftalen var den autonomi, som de tysktalende sydtirolere havde kæmpet for, næsten en realitet. Samarbejdet i regionen 'Trentino-Südtirol' var også blevet klart forbedret, og det, der senere skulle vise sig at være det sidste bombeattentat, havde fundet sted året forinden. Der var således flere tegn på afspænding.

DET FORESTILLEDE FÆLLESSKAB 1989

Det forestillede fællesskab i perioden kom primært til udtryk i tre temaer i dagspressen. Disse var: 1) Spørgsmålet om autonomi, som i 1989 fortsat var en central del af den politiske debat. 2) Uroen i forbindelse med SVP's interne splittelse, som resulterede i, at et af partiets mest prominente skikkelser, Alfons Benedikter, meldte sig ud og dannede et nyt parti. 3) Og ikke mindst debatten om '*die Option*', som fandt sted i forbindelse med den omfattende markering af 50-året for netop '*die Option*'.

Forestillingen om fællesskabet var fortsat centreret omkring et samlet Tyrol, dvs. omkring eksistensen af et fælles nord- og sydtirolsk fællesskab⁵⁷ med rod i den tyrolske "*Volkskultur*".⁵⁸ På trods af denne fælles kultur var man bevidst om en særegen sydtirolsk kultur eller en særlig "*Südtiroler-Sein*",⁵⁹ som afskilte sig fra den nordtyrolske. Således hed det i en artikel, at "Sydtirol vil forblive rodfæstet i sin nedarvede [*angestamnten*] kultur (...)."⁶⁰ Opfattelsen af en kulturel deling mellem Nord- og Sydtirol kom også til udtryk i en artikel om "rapport om tyrolsbevidstheden", hvor der på baggrund af resultaterne i en spørgeskemaundersøgelse konkluderedes, at nord og syd havde meget tilfælles, men at Tyrols deling 70 år tidligere havde betydet, at de var vokset fra hinanden.⁶¹

Som noget nyt ses en tendens mod en begyndende nedbrydning af det forestillede fællesskab omkring de tysktalende og et forsøg på inklusion af den italiensktalende befolkningsgruppe i forestillingen om et 'os'. Der var derfor også en markant selvkritik af egne (tysksprogede) medier og politikere.⁶² Der blev således taget et skridt mod en opfattelse af Sydtirol "som et flersproget land, som et land, hvor samlivet mellem forskellige sproggrupper ikke føles som en belastning, men tværtimod som en berigelse."⁶³

På trods af dette levede forestillingen om det sydtirolske mindretal i bedste velgående. Forestillingen optrådte hyppigt i både autonomi- og optionsdebat-

57 DM: " 20.1.1989: "Meilenstein der Tourismusgeschichte"; 12.9.1989: "Grenzen immer Durchlässiger machen".

58 DM 13.3.1989: "Eckpfeiler der Tiroler Volkskultur".

59 Messner: „Fünfzig Jahre“, 7-14, s.8.

60 DM 13.3.1989: "Volkskultur".

61 DM 8.6.1989: "Bericht zur Lage des Tirolbewußtsein".

62 DM 4.7.1989: „Alte Kritik – diesmal in Watte verpackt“; Messner: "Heimat", 22ff.

63 DM 8.11.1989: „Südtirol: Brücke zwischen Nord und Süd“.

ten.⁶⁴ Mindretalstanken var nu modsat tidligere blevet et offensivt instrument i arbejdet for, at andre mindretal skulle få det bedre, ligesom 'vi' havde fået det. Mindretalstanken var dog fortsat et defensivt instrument i forsvaret mod den italienske stat, mod en "stat, som kun på papiret indrømmer sine mindretal rettigheder (...)".⁶⁵ Tendensen mod nedbrydning af det rent defensive mindretalsdogme kunne også ses ved, at italienerne i Sydtyrol i få tilfælde også blev omtalt som et mindretal (ikke kun af de italiensktalende selv). Tiden var endnu ikke helt moden, og sådanne udsagn vakte typisk forundring og harme, ikke mindst i avisen *Dolomiten*'s læserbrevssektion.⁶⁶

Forestillingen om Sydtyrol som del af et europæisk fællesskab var gennemgående i dagspressen, og det understregedes, at sydttyrolerne var overbeviste europæere.⁶⁷ Det Europa, man bekendte sig til, var dog et decentraliseret Europa eller et regionernes Europa. Et Europa, hvor det historiske Tyrol (inkl. Trentino) kunne samles i et tværnationalt regionalt samarbejde.⁶⁸ Det regionale samarbejde og forbedrede forhold til Trentino havde også en intern italiensk dagsorden, da den skulle sikre, at regionen Trentino-Südtirol blev en "modpol til den statslige neocentralisme".⁶⁹ I forlængelse heraf repræsenterede fascismen (og nationalismen) fortsat det primære fjendebillede samt afgrænsningen fra 'den anden'. Det fascistiske parti MSI's fremgang ved landdagsvalget 1988 i Sydtyrol vakte derfor også stor bekymring. Dette skyldtes ikke mindst deres modstand mod en sydttyrolsk autonomiløsning.⁷⁰ Den italienske regering og til dels italienerne blev sat i bås med fascismen i særdeleshed i forbindelse med den til tider intense debat om tiden under fascismen og Tolomeis italianiserede stednavne.⁷¹

HISTORIEBEVIDSTHED OG HISTORIEBRUG 1989

I dagspressen og historieforskningen blev fortiden flittigt debatteret, især i forbindelse med markeringen af *die Option*'. Året 1989 er interessant, idet det repræsenterer et nybrud i og opgør med forståelsen af egen fortid, men også i brugen af historien.

Den eksistentielle historiebrug og forankringen af det 1000-årige tyrolske og østrigske fællesskab optrådte fortsat (men ikke længere det tyske!), dog i markant mindre grad end tidligere. I en artikel i *Dolomiten* hed det, at Saint-Germain-

64 Se f. eks. særudgaven af *DM* 24/25.6.1989; Steurer: 'Option', 19.

65 *DM* 10.1.1989: "Minderheiten".

66 Se læserbreve i *DM* 20.2.1989, 19.12.1989; 12.5.1989.

67 *DM* 20.2.1989: "Südtiroler sind Überzeugte Europäer".

68 *DM* 20.2.1989: "Regionalismus – Neue Kraft in Europa"; *DM* 19.5.1989: "Es wird Ernst mit dem Zusammenarbeit"; Der var også en bekymring for konsekvenserne af det indre marked i Sydtyrol; *DM* 2.6.1989: "Die EG und Österreich dazwischen".

69 *DM* 12.4.1989: "Gemeinsame Anliegen gemeinsam lösen".

70 *DM* 3.1.1989: "Aufgeschlossenheit und Verständnis Nötig".

71 *DM* 28.2.1989. "Die Zeit war hart, die Darstellung stimmt"; *DM* 22.8.1989: "Messner und Yeti".

traktaten efter Første Verdenskrig ødelagde næsten 700 års tyrolsk enhed.⁷² Det samme kom til udtryk i historieforskningen, hvor tre af det fire bind store værk *Geschichte des Landes Tirol* (1985-1988), som var skrevet til både det nord- og sydtyrolske marked,⁷³ behandlede Tyrols historie fra urtiden til 1918. Sydtyrols offerrolle og annekserne som en grundlæggende uretfærdighed var forsat fremtrædende, men der var nu også en mere værdineutral behandling af begivenheden.⁷⁴ Samme tendens var synlig i forbindelse med den store frihedshelt Andreas Hofer, som i højere grad var blevet et historisk samlingspunkt og kun i mindre grad blev benyttet som symbol på og som legitimation for en frihedskamp.⁷⁵ Historiebrugens eksistentielle og moralske karakter var dermed langt mindre markant end tidligere, og historien fungerede i højere grad som et fælles referencepunkt.

Markeringen af *'die Option'* vakte en intens debat om tiden fra Første Verdenskrig til afslutningen på Anden Verdenskrig. Optionsdebatten behandlede modsat tidligere en lang række aspekter af tiden under fascismen og *'die Option'*, og der var ikke længere et entydigt fokus på sydtyrolernes moralske ret. Positionerne i debatten kan groft opdeles i to lejre, en traditionel og en revisionistisk lejr. Begge lejre behandlede årsagerne til optionsresultatet, skyldsspørgsmålet og de personlige tragedier og konflikter, som *'die Option'* medførte. Et tabu var således under nedbrydelse.⁷⁶

Revisionisternes søgte et opgør med den officielle (traditionelle) tyrolske og sydtyrolske historieskrivning, som bind 4 af *Geschichte des Landes Tirol* (1988) af Otmar Parteli repræsenterede.⁷⁷ Reinhold Messners antologi *Die Option* (1989) var i høj grad startskuddet til opgøret med traditionalisternes eksistentielle historiebrug, som indtil da dominerede både den tyrolske og sydtyrolske historieskrivning. Det var således en intern sydtyrolsk/tyrolsk kamp om forståelsen af fortiden (historiebevidstheden),⁷⁸ hvor revisionisterne ønskede et opgør med ansvarsfralæggelsen i forbindelse med begivenhederne under *'die Option'* og nazismen i Sydtyrol. Sydtyrolerne var ikke kun ofre. Ansvar kunne ikke kun tilskrives de tyske nazister, de italienske fascister og en lille kerne i VKS.⁷⁹ Historikeren

72 DM 11.9.1989: "Teilung Tirols vor 70 Jahren bleibt unrecht"; DM-særudgaven om *'die Option'* 24/25.6.1989.

73 DM 26.1.1989: "Geschichte des Landes Tirol" is vollendet".

74 Se Schober: „Die Friedenskonferenz“, 33-50.

75 DM 20.2.1989: "Andreas Hofer Gedenken in Gries"; 11.7.1989: ""Söhne gemeinsamer Erde" treffen sich"; hos højrefløjsspartiet er den eksistentielle og moralske historiebrug fortsat fremtrædende; Se DM 31.7.1989: "Andreas Hofer als Schützenvorbild".

76 DM 14.2.1989: "Geschichte Tirols: Hausgemachte Eigentum; Option - Schickanen gegen Dableiber"; Messner: *Fünzig*, 9.

77 Denne tolkning ses også hos Heiss: „Regionale Zeitgeschichten“, 281.

78 Se DM 5.9.1989: "Wahrheit ungeheuerliche "Randbemerkung"".

79 Pallaver: "Englands Angebot", 153; Messner: *Fünzig*, 10 & 13; Steurer: *Option*, 17 & 77.

Günther Pallaver argumenterede for, at "nazificeringens selvvalgte vej havde ført lige til optionens alternativløshed [*die "Alternativlosigkeit" der Option*]".⁸⁰

Revisionisterne var af den opfattelse, at man måtte forholde sig til fortiden, således at sårene mellem sproggrupperne kunne heles. Ifølge Alexander Langer var der behov for en selvkritisk erindring, da de tysktalende sydtyrolere var i færd med at skabe og reproducere den undertrykkelsespolitik, de selv var blevet udsat for under fascismen og *'die Option'*.⁸¹ Revisionisterne moraliserede således ift. den måde, SVP indtil nu havde ført politik alene til fordel for de tysktalende sydtyrolere. Dette havde vanskeliggjort en positiv sameksistens mellem sproggrupperne. De ønskede i stedet at fortælle en fælles (eksistentiel) historie, der kunne bidrage til samling. For første gang blev de italiensktalende sydtyrolere nu også inkluderet i den sydtyrolske historieskrivning i forbindelse med museumsudstillingen *Option-Heimat-Opzioni*.⁸² Det øgede samarbejde fra 1990 mellem tysk- og italiensktalende historikere i Nord- og Sydtyrol og senere Trentino, er yderligere et udtryk for den - sammenlignet med tidligere - mere distancerede og inkluderende historiebrug.⁸³

Den politiske historiebrug, som den kom til udtryk i perioden, lå i nogen grad i forlængelse af ovenstående. Den positive historiebevidsthed om det historiske Tyrol, dvs. om fællesskabet mellem det nuværende Nord- og Sydtyrol samt 'Welschtirol' (Trentino), blev benyttet i forsøget på at legitimere et politisk regionalt samarbejde mellem de tre.⁸⁴ Historien blev således på ny genopfundet, og der blev tegnet et positivt billede af forholdet mellem den tyske og italienske del af det historiske Tyrol (dvs. præ 1914). Hadet mod Trentinerne, som havde fyldt meget i den sydtyrolske historiebevidsthed, hvorfor et trentinsk-tyrolsk samarbejde tidligere havde været utænkelig, blev nu sat til side og glemt. Ikke-brugen af historien var et udtryk for en afstandtagen til fortidens ufred og et ønske om at skabe et politisk nybrud, hvor tiden fra 1918 frem til den nylige fortid ikke passede ind. Man talte endda om en "historisk nybegyndelse".⁸⁵

Sammenfattende kan det konkluderes, at i 1989 var det forestillede fællesskab og historiebrugen præget af, at den politiske konflikt havde aftaget i intensitet. Bevidstheden om det tyrolske fællesskab var fortsat til stede, men en selvstændig sydtyrolsk identitet var dominerende. Et sydtyrolsk fællesskab som nu også kunne omfatte de italiensktalende. Mindretalsforestillingen var fortsat intakt, men var nu også blevet en positiv fællesnævner. Dette samme kan siges om

80 Pallaver: 'Englands Angebot', 171.

81 Langer: 'Die Option geht weiter', 213ff.

82 Erhard (red.): *Option - Heimat - Opzioni*, 5; se også en beskrivelse og tolkning af museumsudstillingen i Heiss: 'Regionale Zeitgeschichten', 293.

83 Se f.eks. http://www.provincia.bz.it/schulamt/service/pressemitteilungen.asp?akt.=&aktuelles_action=4&aktuelles_article_id=415152 (07.08.2015).

84 DM 12.4.1989: "Anliegen".

85 DM 8.6.1989: "Gemeinsam am alten Tirol bauen".

det forestillede europæiske fællesskab, som nu også skulle skabe samling med naboerne i Trentino og Nordtyrol, om end modbilledet fortsat var den italienske stat. Man var endda begyndt at forholde sig kritisk til egen historie og fortid, og dele af historien blev 'glemt', da den ikke var forenelig med et nyt 'gammelt' samarbejde mellem Sydtyrol, Tyrol og Trentino.

SYDTYROL 1990-2008

Afspændingen fortsatte i de følgende år. Den 19. juni 1992 kunne Østrig i FN afgive den stridbilæggeserklæring, som operationskalenderen foreskrev. Sydtyrol-spørgsmålet var dermed officielt afsluttet. Det kneb dog fortsat med at bilægge de sidste spørgsmål angående forholdene i Sydtyrol. Forholdet til Rom forblev anstrengt i begyndelsen af 1990'erne, især under den Berlusconi-ledede regeringen med dens forsøg på at udhule autonomien. Forholdet blev imidlertid forbedret med den nye italienske Prodi-regering og Østrigs EU-medlemskab i 1995. Både Italien og Østrig var nu del af det samme europæiske projekt. Fra 1996 fandt markante fremskridt sted. Sydtyrol fik endda godkendt et officielt flag. Østrigs EU-medlemskab gjorde det også enklere at opretholde samarbejdet med landet mod nord, og i 1998 blev grænsen mellem nord og syd åbnet i kraft af Schengen-samarbejdet. Med den nye italienske forfatning i 2001 blev Sydtyrol for første gang indskrevet. Forfatningsændringen betød, at yderligere kompetencer blev overført fra stat og region til provinserne. De to provinser skulle således fremover være bærende i regionen 'Trentino-Südtirol'. Man fik nu også mulighed for at deltage i grænseoverskridende samarbejde. Et formaliseret samarbejde mellem den østrigske delstat Tyrol, Sydtyrol og Trentino blev igangsat, og dermed blev det historiske Tyrol "genforenet". I 2009 blev det besluttet at etablere en euroregionsregering.

Spændingerne mellem de italiensk- og tysktalende i Sydtyrol aftog også, men var bestemt fortsat tilstede. Et eksempel herpå er kontroversen om Sejrsmonumentet i Bozen. I 2001 besluttede det italienskdominerede byråd i Bozen at omdøbe pladsen, hvorpå monument ligger, fra Siegesplatz eller Piazza della Vittoria til Fredspladsen. Monumentet var symbolet på kløften mellem de to befolkningsgrupper, og navneskiftet skulle symbolisere forsoningen mellem sproggrupperne. Efterfølgende fremtvang lokale partiafdelinger af højrefløjspartierne *Allianza Nazionale* og *Unitalia* en folkeafstemning om spørgsmålet, da de så navneændringen som et angreb på områdets italienske historie. Afstemningen fandt sted i 2002, og her stemte ca. 62 pct. for, at navnet skulle ændres tilbage til Siegesplatz.

MINDEÅRET 2009

Frem til 2009 blev yderligere beføjelser overført til provinsen, og autonomien var således blevet udvidet. Autonomidebatten forblev dog fortsat et varmt emne. Det politiske billede var også blevet mere fragmenteret. SVP var fortsat det altdominerende parti, men andre tysksindede partier prægede nu den politiske debat.

DET FORESTILLEDE FÆLLESSKAB 2009

I 2009 fyldte markeringen af 200-året for den tyrolske frihedskamp og fejringen af Andreas Hofer den offentlige debat. Forestillingen om fællesskabet var en central del af denne, men kom også til udtryk i andre af årets mest omdiskuterede emner, herunder 70-året for 'die Option', autonomispørgsmålet, de fascistiske monumenter og *toponomastikken* (stedsnavnene).

Forestillingen om det særegne sydtyroiske fællesskab var nu ikke længere afgrænset til det tyske sprog, men inkluderede nu i højere grad de italienske borgere, endda så vidt, at der kun sjældent blev sat spørgsmålstejn ved deres status som sydtyroilere. Vendinger som de "tysk- og italiensksprogede sydtyroilere" optrådte ofte.⁸⁶ Der var en bevidsthed om "den berigelse, der opstår ved mødet mellem to kulturer."⁸⁷ På trods af dette inkluderende forestillede sydtyroiske fællesskab var der fortsat en vis opdeling mellem sproggrupperne. Dette var ikke mindst synligt i de politiske strukturer, hvor partierne fortsat var opdelt i forhold til de sproglige skel med undtagelse af det grønne parti *Verdi – Grüne – Vërc*. Samtidig var der en tendens mod, at udlændinge (flygtninge og indvandrere) i nogen grad havde overtaget rollen som 'den anden'. Synspunktet var, at de gennem italiensk skolegang ville opbygge en italiensk identitet (og ikke en sydtyroisk), hvorfor de ville udgøre en kulturel og politisk trussel. Denne tendens var især synlig omkring højrefløjspartiet *Süd-Tiroler Freiheit*.⁸⁸

I forestillingen om det sydtyroiske fællesskab spillede autonomien fortsat en central rolle. Denne optrådte i både en negativ og positiv variant. Det negative fællesskab omkring autonomien kom til udtryk i alle politiske lejre, men havde forskellige ansigter. Autonomien skulle sikre den tyrolske kultur og identitet ved at holde den italienske stats indflydelse på et minimum.⁸⁹ Den skulle sikre mindretallets og dermed Sydtyrols repræsentation og indflydelse, som man hele tiden frygtede, den italienske stat ville begrænse på både nationalt og europæisk niveau.⁹⁰ Denne opfattelse havde rod i en generel skepsis overfor den italienske stat og ikke mindst overfor den Berlusconi-ledede regering, som også foreslog at ophæve alle autonome provinser og regioner, efter at den kom til magten i 2001.⁹¹ På den anden side udgjorde autonomien en positiv identifikator. Autonomien (og mindretallet) blev fremstillet og opfattet som en succeshistorie og en model for utallige andre mindretal.⁹² Med andre ord – vi er en succes!

86 Peterlini: *Freiheitskämpfer*, 180.

87 DM 16.17.5.2009: "Leserbriefe"; Se også Peterlini; *Verteidigungskultur*, 172.

88 DM 26.10.2009: "Ausländer in Südtirol: Tendenz stark steigend"; DM 27.11.2009: "... bis zur Selbstbestimmung".

89 DM 3.3.2009: "Leserbriefe: Gedenkfeier".

90 DM 13.3.2009: "Rom entzweit die Sonderautonomie".

91 DM 26.8.2009: "Calderoli will Autonomie stützen".

92 DM 17.2.2009: "Leserbriefe"; DM 5.2.2009: "Der Hofer der Autonomie".

Det forestillede fællesskab omkring et samlet Tyrol eksisterede fortsat, dog i to varianter. Den ene var især synlig omkring *Süd-Tiroler Freiheit*, der repræsenterede en politisk fløj, som stod fast på kampen, ikke bare for autonomi, men for reel selvbestemmelse. Man ønskede ikke partout en genforening med Nordtyrol, men bekæmpede alt ikke-tyrolsk såsom fascistiske symboler, og man begræd Tyrols deling.⁹³ Den anden var centreret omkring en positiv forestilling om et samlet historisk Tyrol indenfor Europa. Man ville igen styrke Tyrols rolle og ønskede at nedbryde skellet gennem en fælles fortælling om "det måske adskillende modersmål (...) for i deres mentalitet [*Gesinnung*] er trentinerne faktisk langt tættere på os end på Rom."⁹⁴ Markeringen af 200-året for den tyrolske frihedskamp med mottoet "Historien møder fremtiden", blev fra politisk side benyttet til at fremme europæisk integration og arbejdet for et regionernes Europa,⁹⁵ der kunne føre Tyrol, "en af Europas skønneste regioner",⁹⁶ endnu tættere sammen.⁹⁷ Forestillingen om et selvstændigt folkeslag blev således inkorporeret i en idealiseret forestilling om den historisk-tyrolske region, mens den italienske stat blev understreget som 'den anden'. Et eksempel på identitetsvandringen fra den negative til positive samling om det historiske Tyrol var optoget i Innsbruck, der var højdepunktet på Andreas Hofer mindeåret. Her blev tornekronen fra 1959, som oprindeligt skulle symbolisere smerten ved Tyrols deling, nu udsmykket med 2009 roser.⁹⁸ Optoget i det østrigske Tyrols hovedstad kan hævdes primært at være udtryk for en nordtyrolsk identitetsvandring, men den foregik med deltagelse af de sydtyrolske politikere, blev dækket tæt af *Dolomiten*, og enhver flække i Sydtyrol med respekt for sig selv mindedes i 2009 Andreas Hofer på samme vis bl.a. med optog. Ikke alle tysktalende sydtyrolere delte denne opfattelse, hvorfor tornekronens udsmykning skabte en heftig debat og enkelte udtrykte endda et "forræderi mod hjemstavnen [*Heimat*] Tyrol".⁹⁹

Forestillingen om det nationale fællesskab optrådte i flere variationer. Der var på den ene side en bred accept af, at man var italiensk statsborger, men for mange var dette ikke ensbetydende med, at sydtyrolerne var italienere. Et sted hed det, at "Sydtyrol er ikke Italien og må ikke blive Italien."¹⁰⁰ Der var forskel på "italienerne og os".¹⁰¹ I enkelte tilfælde optrådte synspunktet, at de tysktalende sydtyrolere tilhørte et østrigsk mindretal med italiensk statsborgerskab.¹⁰² Men

93 DM 20&21.1.2009: "Leserbriefe".

94 DM 19.2.2009: "Die Rolle Tirols wieder stärken".

95 DM 15.2.2009: "Geschichte weist den Weg in Zukunft".

96 DM 31.1.2009: "Leserbriefe".

97 DM 20.2.2009 "Tiroler auch heute noch ein Vorbild".

98 DM 9.1.2009: "Eine Dornenkrone die versöhnt"; DM 21.9.2009: "Rosen statt Dornen für Tirol".

99 DM 10.11.1.2009: "Leserbriefe".

100 DM 9.11.2009: "Einstündiger Protest gegen "Unrechtsgrenze"".

101 DM 19.20.9.2009: "Leserbriefe".

102 DM 12.6.2009: "Leserbriefe".

modsat tidligere optrådte nu også opfattelsen af, at man var italiener med tysk modersmål.¹⁰³ En opfattelse, der i tidligere perioder ville have været utænkeligt at møde, og som derfor var udtryk for et nybrud.

De(t) forestillede fællesskab(er) var fortsat funderet i en afstandtagen til fascismen. En vis opblødning havde dog fundet sted, men man var ikke sen til at påklistre begrebet fascistisk på alt, man ønskede at differentiere og distancere sig fra.

HISTORIEBEVIDSTHED OG HISTORIEBRUG 2009

2009 var et år, hvor historiebevidstheden og historiebrugen var særlig præsent i dagspressen, bl.a. som følge af en række jubilæer, herunder 200-året for den tyrolske frihedskamp, 70-året for 'die Option', Anden Verdenskrig samt 40-året for 'das Paket'.

Den klassiske eksistentielle og moralske historiebrug var fortsat synlig i dagspressen, men var blevet langt mindre fremtrædende. Den var især synlig i bevidstheden om Tyrols deling. Denne blev af mange fortsat betragtet som "det 20. århundredes urkatastrofe".¹⁰⁴ Modsat tidligere blev den nu primært brugt som legitimering for samling omkring det historiske Tyrol og Europaregionen Tirol-Südtirol-Trentino og ikke for genforening med Nordtyrol. I bogen *Europaregion Tirol: Bild eines neuen alten Landes* (2009) blev fortid og nutid mellem det historiske Tyrol og dens moderne ækvivalent i europaregionen forbundet. Dette var således både udtryk for politisk, eksistentialistisk og i mindre grad moralsk historiebrug. Denne forestilling kom ydermere til udtryk ved ikke-brugen af historien. Gruber-De Gasperi-aftalen, som tidligere havde været et delende element mellem Trentino og Sydtyrol, optrådte relativt sjældent. Sydtyrol havde opnået den autonomi og sproglige ligestilling, som aftalen stillede i udsigt, og konfliktfortællingen passede ikke ind i den 'nye' inkluderende succesfortælling. Det sproglige og kulturelle skel var dog ikke helt nedbrudt, og selv den officielle historiefortælling i *Südtiroler Handbuch für 2009* (2010) fortalte primært det tysktalende Sydtyrols historie!

Opblødningen i den eksistentielle historiebevidsthed og -brug kom også til udtryk i forbindelse med symbolet Andreas Hofer, der som følge af fejringen af 200-året for frihedskampene var allestedsnærværende. Idealiseringen af Hofer blev nu suppleret med et mere kritisk historiesyn i både dagspressen og historieforskningen. Hans Karl Peterlinis bog *Freiheitskämpfer auf der Couch* (2010) er et eksempel på et nyt kritisk blik på den sydtyroiske frihedskæmpermyte og heltegørelsen af Andreas Hofer, den "mest misbrugte tyroler".¹⁰⁵ Samme tendens var synlig i museumsudstillingen *Mensch, Kämpfer und Symbol*, som rettede det kri-

103 DM 7.7.2009: "Leserbriefe, Protestmärsche".

104 DM 9.9.2009: "Finis Austria..., es gibt keine Südtirol mehr".

105 DM 10.2.2009: "Hofer, meist misbrauchter Tiroler".

tiske blik på personen Andreas Hofer og eftertidens historiebrug.¹⁰⁶ De italiensktalende blev endda delagtiggjort i fortællingen om Hofer i et nummer af det historiske tidsskrift *Geschichte und Region/Storia e regione* med titlen *'Andreas Hofer – Due secoli fra storia e mito'* (2009). Hofer blev eller skulle være et fælles samlingspunkt, ligesom europaregionen og autonomien var blevet det. Fra politisk side blev der også arbejdet for, at der skulle udgives flere fælles historiebøger på tværs af sprogrænserne.¹⁰⁷

'Die Option' var fortsat præsent i den sydtirolske historiebevidsthed, og tendenserne fra foregående periode i brugen af historien var fortsat synlige, således også i diskussionen om sydtirolerne kun var ofre eller også medskyldige for begivenhederne. Som noget nyt blev *'die Option'* nu også set som et europæisk fænomen og ikke kun som en isoleret sydtirolsk begivenhed.¹⁰⁸ Debatten var en understregning af, at tabuet omkring Sydtirols nazistiske fortid fortsat eksisterede, men der var nu en større anerkendelse af, at sydtirolerne selv havde et medansvar. Man var nu i stand til at se ud over egen andedam, hvilket var udtryk for en yderligere bevægelse i fortællingen om det evigt underkuede folk. Forestillingen lå dog dybt, og Peterlini reproducerede selv den offermyte, han forsøgte at distancere sig fra.¹⁰⁹

Sammenfattende kan det konkluderes, at det forestillede fællesskab i 2009 var centreret om sydtiroleren, der nu både kunne være tysk og italiensk sproget. Autonomien var et centralt element i denne forestilling. Endvidere var man en del af et større regionalt tyrolsk og europæisk fællesskab. Det forestillede nationale fællesskab var derimod mere uklart. Perioden var præget af en afdæmpet eksistentiel historiebrug, som understøttede de forestillede fællesskaber, og som forholdt sig tilbagekædet til eksisterende myter og dogmer.

IDENTITETSVANDRINGEN OG DENS ÅRSAGER

I det følgende diskuteres den langsigtede identitetsudvikling og hvilke faktorer, der har bidraget til den. Faktorerne opstilles som sideordnede årsagsforklaringer, da en vægtning ikke kan gennemføres på meningsfuld vis.

Georg Grote tolker identitetsudviklingen i Sydtirol fra 1957, hvor SVP opgav at komme tilbage til Østrig, som et eksempel på vandrings fra nationale til regionale forestillinger, som i Sydtirol fik det historiske Tyrol som dets centrum.¹¹⁰ Donatella Rossi argumenterer i forlængelse heraf, at de tysktalende sydtirolere i dag springer over den nationale identitet.¹¹¹ På baggrund af ovenstående analyse bør der stilles spørgsmålstejn ved begge synspunkter. For det første var en stærk

106 DM 5.6.2009: "Mensch, Kämpfer, Symbol".

107 DM 21.5.2009: "Gemeinsame Geschichtsbücher".

108 DM 7.8.2.2009: "Option: nur Opfer oder auch Täter?"

109 Peterlini: *Verteidigungskultur*, 41, 180 & 186.

110 Grote: *Südtiroler*, 182 & 225ff.

111 Rossi: 'Regional Identities', 10.

regional identitet allerede tilstede i 1919. Denne ændrede sig fra at være et rent tyskkulturelt tyrolsk fællesskab (Nord- og Sydtyrol) til også at omfatte de italiensktalende og Trentino. For det andet vil det være vil det fejlagtigt at tolke den aftagende identifikation med Østrig som et udtryk for en vandring fra nationalisme til regionalisme. Ovenstående analyse pegede i retning af en voksende national forestilling – en forestilling om provinsnationen Sydtyrol.¹¹² Forestillingen blev så stærk, at den i nogen grad overtog rollen som de tysktalende sydtyroleres nationale forestillede fællesskab og 'mudrede' forestillingen om de øvrige.

Samtidigt blev en europæisk identitet inkorporeret i de eksisterende regionale og nationale identiteter. Ifølge John W. Cole var dette et resultat af, at EU fremstod som garant for den italienske stats overholdelse af autonomien.¹¹³ Dette er dog tvivlsomt, da et europæisk forestillet fællesskab allerede var synligt i 1960-61, dvs. længe før der var tale om nogen form for provinsautonomi.¹¹⁴ Mere sandsynligt var den fremvoksende europæiske identitet et udtryk for tidsånden, men også for et mere generelt ønske om at distancere sig fra Trentino og den italienske centralmagt. Her spillede autonomien en afgørende rolle. Da autonomien blev virkelighed, bidrog den til skabelsen af en sydtyrolsk selvbevidsthed og nationsbygning.¹¹⁵ Den kom til at danne rammen om det nye positive (forestillede) tværkulturelle sydtyrolske fællesskab og det nye og genopdagede regionale fællesskab i det historiske Tyrol.¹¹⁶ Den kollektive identitet indeholdende forestillede nationale, regionale og europæiske fællesskaber skal derfor samlet tages som udtryk for et ønske om distancering og løsrivelse fra den italienske stat.¹¹⁷ En afstandtagen til centralismen, som udgjorde en trussel mod sydtyrolerens frihed til selv at bestemme, var dybt forankret i sydtyrolsk identitet. Således tog man også i 1919 afstand fra centralismen. Her var det imidlertid østrigsk centralisme, man tog afstand fra. Her bød EU også på muligheder, og i Sydtyrol arbejdede man for et decentralt '*Europa der Regionen*', hvor det historiske Tyrol kunne genopstå og udgøre en modvægt til den centralistiske italienske stat. Identitetsudviklingen er i nyere tid derfor blevet formet i en vekselvirkning mellem autonomien og modstanden fra den italienske stat.¹¹⁸

Sideløbende med udbygningen af autonomien har Sydtyrol oplevet en markant velstandsstigning, som i dele af litteraturen bliver koblet sammen med udviklingen af de tysktalendes kollektive identitet og den aftagende etniske konflikt i Sydtyrol¹¹⁹ I denne undersøgelse bekræftes en sådan sammenhæng umiddelbart. I

112 Heiss: 'Regionale Zeitgeschichte', 286.

113 Cole: 'The Reproduction of identity', 110.

114 Rossi: *Regional Identities*, 10.

115 Grote: *Südtiroler*, 242; Gehler: *Tirol*, 435f.

116 Grote: *Südtiroler*, 216f.

117 Erhard: *Heimat*, 168.

118 Grote: *Südtiroler*, 225 & 244; Gehler: *Tirol*, 352.

119 Haller: 'South Tyrol', 136ff; Gehler: *Tirol*, 351.

takt med at Sydtyrol gik fra at være et af Italiens fattigste områder til et af de rigeste, er de tysktalende sydtyrolere i stigende grad begyndt at afgrænse sig positivt. I 1970'erne oplevede man en markant vækst indenfor landbrug og turisme (den tyske befolkningsgruppes erhverv), og de tysktalende sydtyrolere fik øget adgang til offentlige stillinger i Sydtyrol med Proporz-lovgivningen', som sikrede de respektive sproggrupper retten til en proportionel andel af de offentlige stillinger.¹²⁰ Ifølge Peterlini har en tilbagegang i den positive afgrænsning fundet sted, og et øget udlændingefjendebillede er opstået med den økonomiske krise fra 2008. Gamle fjendebilleder er blevet genrejst, men kobles nu til flygtninge og indvandrere.¹²¹ Det er dog tvivlsomt, om krisen er årsagen, eller om der snarere er tale om en bredere europæisk tendens i synet på 'de fremmede' samt den stigende indvandring.

Indvandringen af italienere har endvidere betydet, at det homogent tyskkulturelle Sydtyrol i stigende grad fik et italiensk præg.¹²² Fra at udgøre 2.9 pct. af befolkningen i 1910 til 34,3 pct. i 1961 udgør den italiensktalende sproggruppe i 2011 23,3 pct. En defensiv samling opstod derfor omkring det velkendte. Denne er først nu ved at være nedbrudt, bl.a. som følge af, at indvandringen siden er stoppet, hvorfor italienerne ikke i samme grad udgør en demografisk trussel.¹²³ Samtidigt er interkulturelle ægteskaber blevet en del af dagligdagen, hvorfor skellet mellem sproggrupperne er blevet mindre, (om end dette har medført nye konfliktlinjer).

På samme vis har den demografiske udvikling medført en aftagende idealisering af bondesamfundet. Industrialiseringen fra 1950'erne medførte stor afvandring fra landbruget,¹²⁴ hvorfor man ikke har kunnet opretholde idealiseringen af bondesamfundet - og måske havde man endda ikke interesse i det? Bonden som identitetsbærer forsvandt derfor i forestillingen om fællesskabet fra 1989, men de værdier bonden besad, såsom selvstændighed, demokratisk sindelag og frihedstang blev nu inkorporeret i de andre forestillede fællesskaber.

I Sydtyrol har generationsskiftene og generationskonflikterne spillet en stor rolle i udformningen af den kollektive identitet og den politiske kultur.¹²⁵ I 1930'erne var det således først og fremmest den unge frustrerede generation, der så et lys i den nazistiske ideologi i håbet om frihed fra den italienske stats undertrykkelse. Dele af den radikaliserede krigsgeneration spillede ligeledes en væsentlig rolle i den militante kamp for selvbestemmelse under bombeårene. Det politiske generationsskift i slutningen af 1950'erne ledte Sydtyrol-politikken ind på en realpolitisk vej, hvilket førte til gennemførelsen af '*das Paket*'. Med det

120 Heiss: *Zeitgeschichte*, 290; Gehler: *Tirol*, 435f.

121 Peterlini: *Freiheitskämpfer*, 182f.

122 Grote: *Südtiroler*, 41; Astat, tabel 6.1.

123 Astat, tabel 6.1.

124 Cole, 'The Reproduction of identity', 111f.

125 Gehler: *Vergangenheitspolitik*, 107.

næste politiske generationsskift sidst i 1980'erne fulgte større ændringer i den kollektive identitet. Den nye generation formåede at åbne den lukkede kulturelle selvforståelse, så den i højere grad inkluderede de italienske sydtyroilere i det forestillede fællesskab og succesfortællingen.¹²⁶ Dette muliggjorde den sidste del af en sydtyroilsk nationsbygning.¹²⁷ Med andre ord var det de nye politiske generationer, som omsatte ændrede selvopfattelser i politik, hvilket bidrog til en yderligere rodfæstning af forestillingerne. De historiske traumer og forestillinger, der blev opbygget især fra 1919 til 1945, tog tid at ændre og nedbryde. De fleste personer, som oplevede tiden på egen krop, fandt langsomt nye græsgange, hvilket gav nye generationer mulighed for på baggrund af egne erfaringer at forme eget virkelighedsbillede og skabe ny konsensus i offentligheden.

Internationale forhold har også (in)direkte bidraget til at forme sydtyroilerenes kollektive identitet. Tyrols deling førte til en national depression og til negativ samling.¹²⁸ Man blev udsat for '*die Option*' og 'Paris-beslutningen [1945] havde (...) en væsentlig følge for udviklingen af Tysk-Sydtyroils kollektive identitet: Man følte sig atter kollektivt [gemeinsam] undertrykt og udleveret til de internationale politiske processer.'¹²⁹ Ligeledes betød den Kolde Krig og Berlinmurens opførelse i 1961, at Sydtirol ikke stod højest på den internationale dagsorden. Modsat medførte den Kolde Krigs afslutning med Murens fald og tysk genforening politisk afspænding i hele Europa og i Sydtiroilskonflikten, hvorfor mulighederne for en positiv samling blev styrket.¹³⁰ Om end internationale forhold og strømninger bød på henholdsvis restriktioner og muligheder, var det i højere grad interne italienske og sydtyroilske forhold, der formede sydtyroilerenes egen selvforståelse og identitet. Et eksempel er de totalitære ideologier i mellemkrigstiden, som var del af den europæiske tidsånd. Sydtyroilerne valgte dog selv at omfavne nazismen, og deres egen ageren under '*die Option*' forstærkede splittelsen iblandt befolkningen. På samme vis kan Den Kolde Krig ikke tilskrives ansvaret for de internt italiensk-sydtyroilske spændinger. Senere bød EU en række muligheder, ikke mindst med Østrigs EU-medlemskab, men det var internt i Sydtirol, man udnyttede dette til et øget samarbejde og til at forme og omfavne en transregional identitet omkring det historiske Tyrol.

KONKLUSION

Den her anvendte diskursive teori og metode har gjort det muligt at identificere de tysktalende sydtyroileres kollektive identitet og dennes udvikling fra 1919-2009. De tysktalende sydtyroileres kollektive identitet udviklede sig fra at være

126 Grote: *Südtiroler*, 163 & 244f & Peterlini: *Freiheitskämpfer*, 175f.

127 Heiss: 'Regionale Zeitgeschichte', 288f.

128 Steurer: 'Option', 33.

129 Grote: *Südtiroler*, 151.

130 Gehler: *Tirol*, 356.

centreret om et tyskkulturelt tyrolsk fælleskab med en bevidsthed om et sær-egent Sydtyrol til en kollektiv identitet med provinsnationen Sydtyrol som centrum, hvor også den italienske befolkningsgruppe i nogen grad blev inkluderet. Historien har spillet en central rolle i identitetsdannelsen. Fra at understrege en negativ og eksistentiel offermyte samt afstandtagen til Trentino og den italienske centralmagt, er historien blevet brugt til at genopfinde en positiv regional bevidsthed på tværs af sproggrupperne i det historiske Tyrol og til en legitimering og reetablering af det gamle samarbejde. De dele af historien, som ikke passede ind i den nye succesfortælling blev "glemt". Gamle myter og forestillinger blev inkorporeret i nye, når de gamle ikke længere var aktuelle.

Den kollektive identitet blev formet af konkrete (nu historiske) begivenheder og erfaringer. Autonomien betød, at den italienske stat i mindre grad udgjorde en trussel mod Sydtyrol. Den markante velstandsstigning bidrog til at styrke de tysktalende sydtyroleres selvbevidsthed, hvorfor man nu i højere grad definerede sig positivt frem for negativt. Generationsskiftene medførte naturlige ændringer i den kollektive identitet, og de politiske lederskift gav mulighed for at omsætte nye forestillinger i politik, hvorigennem forestillingerne blev yderligere styrket. Dertil betød ændrede demografiske forhold, at gamle identitetsmarkører blev overflødige. Sidst men ikke mindst formedes den kollektive identitet af internationale forhold og strømninger. Dette skete dog altid i tæt samspil med interne sydtyrolske anliggender. Det var således de tysktalende sydtyrolere selv, som forvaltede de muligheder og restriktioner, de internationale forhold bød.

LITTERATUR

- ASTAT – Autonome Provinz Bozen – Südtirol Provincia Autonoma di Bolzano – Alto Adige Landesinstitut für Statistik: *Handbuch für Südtirol* 2009, Bozen: Landesinstitut für Statistik 2010.
- Cole, John W.: 'The Reproduction of identity in Contemporary South Tyrol', *Ethnologica europea: Journal of European Ethnology*, 29: 2, 1999, 109-115.
- Erhard, Benedikt (red.): *Option – Heimat – Opzioni. Eine Geschichte Südtirols. Una storia dell'Alto Adige*, Bozen: Tiroler Geschichtsverein, 1989.
- Fontana, Josef et al. (red.): *Geschichte des Landes Tirol, Band 1: Von den Anfängen bis 1490, Band 2: Die Zeit von 1490 bis 1848, Band 3: Vom Neubau bis zum Untergang der Habsburgermonarchie*, Bozen/Innsbruck: Athesia/Tyrolia Verlag, 1985-1989.
- Gehler, Michael: 'Vergangenheitspolitik und Demokratieentwicklung südlich des Brenners. Überlegungen zur "alten" und "neuen" Zeitgeschichtsschreibung'. I von Hartungen, C. et al. (red.): *Demokratie und Erinnerung – Südtirol- Österreich – Italien*. Festschrift für Leopold Steurer zum 60. Geburtstag, Innsbruck: Studien Verlag, 2006, 107-124.
- Gehler, Michael (red.): *Eduard Reut-Nicolussi und die Südtirolfrage 1918-1958. Streiter für die Freiheit und die Einheit Tirols: Teil 2: Dokumentenedition, vorwiegend aus dem Nachlass*, Innsbruck: Universitätsverlag Wagner, 2007.
- Gehler, Michael: *Tirol im 20. Jahrhundert – vom Kronland zur Europaregion*, Innsbruck/Wien/Bozen: Tyrolia Verlag/Verlagsanstalt Athesia, 2008.
- Grote, Georg: *I bin a Südtiroler. Kollektive Identität zwischen Nation und Region im 20. Jahrhundert*, Bozen: Athesia, 2009.
- Haller, Max: 'South Tyrol – An economic or political success story? An investigation of the factors contributing to the solution of an ethnic-national conflict'. I von Hartungen, C. et al.

- (red.): *Demokratie und Erinnerung – Südtirol- Österreich – Italien. Festschrift für Leopold Steurer zum 60. Geburtstag*, Innsbruck: Studien Verlag, 2006, 131-154.
- Heiss, Hans: ‚Regionale Zeitgeschichten. Zur Differenzierung der zeithistorischen Forschung Tirols und Südtirols seit 1986‘, *Geschichte und Region/Storia Regione: Nationalismus und Geschichtsschreibung*, 5, 1996, 267-313.
- Hauser, Franz & Gritsch, Helmut: *Europaregion Tirol: Das Bild eines neuen alten Landes*, Bozen: Athesia, 2009.
- Jensen, Lars: ”Dansk introduktion: Fra Anderson til Anderson“. I Benedict Anderson: *Forestillede Fællesskaber*, Roskilde: Roskilde Universitetsforlag, 2001.
- Langer, Alexander: ‚Die Option geht weiter‘. I Reinhold Messner (red.): *Die Option*, München: Piper, 1989, 211-219.
- Lechtaler, Alois: *Heimatland Tirol – Die Geschichte unseres Landes für Volk und Jugend*, Bozen: Athesia, 1959.
- Messner, Reinhold: ‚Fünfzig Jahre sind vergangen‘, i R. Messner (red.): *Die Option*, München: Piper, 1989a, 7-14.
- Messner, Reinhold: ‚Ich bin ein Südtiroler‘. I R. Messner (red.): *Die Option*, München: Piper, 1989b, 221-225.
- Messner, Reinhold: ”Heimat“. I R. Messner (red.): *Die Option*, München: Piper, 1989c, 165-172.
- Pallaver, Günther: ‚Englands Angebot der Selbstbestimmung: Südtirols demokratische Alternative zwischen Hakenkreuz und Likatorenbündel‘. I K. Eisterer & R. Steininger (red.): *Die Option – Südtirol zwischen Faschismus und Nationalsozialismus*, Innsbrucker Forschungen zur Zeitgeschichte Band 5, Innsbruck: Haymon Verlag, 1989, 151-177.
- Parteli, Otmar (red.): *Geschichte des Landes Tirol, Band 4/1: Südtirol (1918-1970)*, Innsbruck/Wien/Bozen: Tyrolia Verlag/Verlagsanstalt Athesia, 1988.
- Peterlini, Karl Heinz: *Freiheitskämpfer auf der Couch. Psychoanalyse der Tiroler Verteidigungskultur von 1809 bis zum Südtirolkonflikt*, Innsbruck/Wien/Bozen: Studien Verlag, 2010.
- Posch, Benedikt (red.): *1809 Tirol 1959 – Ein Buch zur Erinnerung an die Hundertfünfzigjahrfeier der Tiroler Freiheitskämpfe 1809*, Innsbruck, Wien og München: Tyrolia-Verlag, 1960.
- Ramminger, Helmut K.: *Dolomiten und Alto Adige: ein Vergleich von Gestaltung und Inhalt der beiden Tageszeitungen der deutsch- und italienischsprachigen Volksgruppe in Südtirol von 1945-1972*, Innsbruck: Inn-Verlag, 1983.
- Rossi, Donatella: ‚Regional Identities on the borders and the European identity: South Tyrol, its multiple identities and the integration in the EU.‘, *Space and power in Europe: Culture, communication and the politics of Identity*, Göttingen: Georg-August-Universität, 2006.
- Schober, Richard: ‚Die Friedenskonferenz von St. Germain und die Teilung Tirols‘. I K. Eisterer, & R. Steininger (red.): *Die Option – Südtirol zwischen Faschismus und Nationalsozialismus*, Innsbrucker Forschungen zur Zeitgeschichte Band 5, Innsbruck: Haymon Verlag, 1989, 33-50.
- Steininger, Rolf: *Südtirol im 20. Jahrhundert – Dokumente*, Innsbruck: Studien Verlag, 1999.
- Steininger, Rolf: *Südtirol im 20. Jahrhundert*, 3. oplag, Innsbruck: Studien Verlag, 2004.
- Steurer, Leopold: ‚Option und Umsiedlung in Südtirol: Hintergründe – Akteure-Verlauf‘. I R. Messner (red.): *Die Option*, München: Piper, 1989, 15-114.
- Zander, Ulf: *Fornstora Dager, moderna tider*, Lund: Nordic Academic Press, 1999.
- Zendron, Alessandra & Hartung von Hartungen, Christoph (red.): *Geschichte und Region/Storia e regione: Andreas Hofer - Due secoli fra storia e mito*, Bozen: 2009.

Aviser

- Dolomiten (DM).*
Der Tiroler (DT).

ABSTRACT (DK)

René Ejbye Pedersen: Identitet i et grænseland: Sydtyrol 1919-2009

I artiklen studeres identitetsformationen og identitetsudviklingen hos en tysktalende minoritet i grænselandet Sydtyrol 1919-2009. Et område der oplevede alle det 20 århundredes politiske konflikter. Dette gøres med udgangspunkt i en teoretisk ramme bestående af socialkonstruktivisme, historiebrugsteori og begrebshistorisk metode. Det vises, hvordan den kollektive identitet udviklede sig fra at være en defensiv offermentalitet knyttet til tabet af Tyrol til at blive en positiv succeshistorie med provinsnationen Sydtyrol i centrum. Selv de italiensktalende i Sydtyrol og den tidligere ærkefjende Trentino blev inkluderet i forestillingen om de eksisterende regionale, nationale, transregionale og europæiske fællesskaber. Historien spillede en central rolle i opretholdelsen af identiteten og i at glemme og genfortolke eksisterende og uønskede fortællinger om fortiden, der ikke passede ind i de nye identitetsforestillinger. En række forhold bidrog til identitetsvandringen, herunder den aftagende politiske og kulturelle konflikt, opnåelsen af autonomi i Sydtyrol, demografiske samt internationale og lokale forhold

René Ejbye Pedersen: Identity in a borderland: South Tyrol 1919-2009

This paper studies the identity formation and development in a German-speaking minority in the borderland of South Tyrol 1919-1920. It is an area that experienced all the major political conflicts in the 20th century. The matter is studied through a theoretical and methodical approach inspired by social constructivism, the use of history and conceptual history. It is shown how the collective identity developed from a defensive victim mentality to a positive success story with the province-nation South Tyrol in the centre. Even the Italian-speaking in South Tyrol and the former enemy Trentino were included in the existing regional, national, transnational identities. History had a central position in the preservation of identity and in the process of forgetting as well as in reinterpretation of unwanted narratives of the past that did not fit into new identity narratives. A number of factors contributed to the identity changes, including the decreasing political and cultural conflict, the obtained autonomy in South Tyrol, demographic factors as well as international and local conditions.